

Ks. Jacenty MASTEJ

NA STRAŻY TOŻSAMOŚCI CHRZEŚCIJAŃSTWA II Międzynarodowy Kongres Teologii Fundamentalnej „Chrześcijaństwo jutra”, Lublin 18-21 września 2001 r.

W dniach od 18 do 21 września 2001 roku w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim obradował II Międzynarodowy Kongres Teologii Fundamentalnej „Chrześcijaństwo jutra”. Pierwszy Kongres Teologii Fundamentalnej odbył się w Uniwersytecie Gregorianum w Rzymie w dniach od 25 do 30 września 1995 roku. Został on zorganizowany z okazji 125. rocznicy ogłoszenia Konstytucji dogmatycznej *Dei Filius* na Soborze Watykańskim I. W liście skierowanym do uczestników pierwszego kongresu papież Jan Paweł II napisał: „Na was spoczywa zadanie znalezienia motywów, dla których Objawienie, zwłaszcza dzisiaj, powinno być przyjęte w swojej wiarygodności, gdy ukazuje miłość Boga ukrzyżowanego i zmartwychwstałego – prawdziwe i jedyne źródło każdej autentycznej miłości”¹.

Nawiązując do kongresu rzymskiego i postawionego wówczas przez Ojca Świętego przed teologią fundamentalną zadania, którego istotę stanowi ukazy-

wanie wiarygodności Objawienia, Instytut Teologii Fundamentalnej KUL-u, kierowany przez ks. prof. Mariana Ruśckiego, podjął się na progu nowego tysiąclecia chrześcijaństwa organizacji II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej na temat: „Chrześcijaństwo jutra”. Intencją organizatorów było spojrzenie na „wczoraj chrześcijaństwa”, na jego „dziś” i „jutro” w aspekcie tożsamej wiarygodności.

Zaproszenie do wejścia w skład Komitetu Honorowego II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej przyjęli przedstawiciele Magisterium Ecclesiae: Prefekt Kongregacji do Spraw Nauki Wiary kard. Joseph Ratzinger, Prefekt Kongregacji do Spraw Wychowania Katolickiego kard. Zenon Grocholewski, Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski i Prymas Polski kard. Józef Glemp, arcybiskup Chicago kard. Francis George, Metropolita Lubelski i Wielki Kanclerz KUL arcybiskup Józef Życiński oraz przedstawiciele teologii: nestor światowej teologii fundamentalnej René Latourelle SI, nestor polskiej teologii fundamentalnej Stanisław Nagy SCJ, Przewodniczący Amerykańskiego Stowarzyszenia Teologów Katolickich Peter C. Phan, a także Mi-

¹ Jan Paweł II, *List Ojca Świętego Jana Pawła II do uczestników Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej w 125 rocznicę Konstytucji dogmatycznej „Dei Filius”*, *Roczniki Teologiczne* 47(2000) z. 9, s. 11.

nister Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej Edmund Wittbrodt.

Do wzięcia udziału w Kongresie i do wygłoszenia referatów zaproszono zarówno najwybitniejszych teologów fundamentalnych, jak i przedstawicieli innych dyscyplin teologicznych. Do Lublina na wrześniowy Kongres przybyli teologowie z Polski, Czech, Włoch, Niemiec, Austrii, Holandii, Hiszpanii, Szwajcarii, Francji, Belgii i Stanów Zjednoczonych.

Papież Jan Paweł II skierował do uczestników Kongresu swoje przesłanie, w którym nazwał teologię fundamentalną „strażniczką tożsamości chrześcijańskiej”. Ojciec Święty zaapelował o to, by teologowie fundamentalni szukali pozytywnych uzasadnień prawd wiary, dostosowanych do mentalności człowieka początku XXI wieku. Uzasadnienia te powinny być wyrażane w zrozumiałym języku i przemawiać trafnością argumentów. Jan Paweł II wezwał teologów do obrony wiary w duchu poszanowania prawdy i troski o godność człowieka.

Otwarcia Kongresu dokonał Metropolita Lubelski i Wielki Kanclerz KUL-u arcybiskup Józef Życiński wraz z Rektorem KUL-u ks. prof. Andrzejem Szostkiem oraz Dyrektorem Instytutu Teologii Fundamentalnej KUL-u ks. prof. M. Ruseckim. Otwierając obrady, abp J. Życiński podkreślił, że refleksja o miejscu i roli chrześcijaństwa wczoraj, dziś i jutro toczy się w znaczącym czasie, gdy świat poraziły wydarzenia, które tydzień wcześniej rozegrały się w Stanach Zjednoczonych. Głębokie zmiany kulturowe – zdaniem abp. J. Życińskiego – nie eliminują potrzeby istnienia nienaruszalnych fundamentów naszej kultury oraz potrzeby refleksji, lecz przeciwnie

– ukazują potrzebę tych fundamentów w „globalnej wiosce”.

W swoim słowie na rozpoczęcie Kongresu Rektor KUL-u ks. prof. A. Szostek odwołał się do Listu apostołskiego *Novo millennio ineunte*, w którym Jan Paweł II napisał: „Duc in altum! Dzisiaj te słowa skierowane zostają do nas i wzywają nas, byśmy z wdzięcznością wspominali przeszłość, całym sercem przeżywali teraźniejszość i ufnie otwierali się na przyszłość: «Jezus Chrystus wczoraj i dziś, ten sam także na wieki» (Hbr 13, 8)”². Ksiądz rektor podkreślił, że zebranych na Kongresie zgromadziła chrześcijańska nadzieja i misyjny mandat niesienia jej w trzecie tysiąclecie.

W imieniu organizatorów uczestników Kongresu powitał ks. prof. M. Rusecki. Dyrektor Instytutu Teologii Fundamentalnej KUL-u przybliżył cel Kongresu – ukazanie wiarygodnościowego charakteru chrześcijaństwa. Wiarygodność chrześcijaństwa jutra wyrasta z ciągłości czasu historycznego. Niewiarygodne chrześcijaństwo – zdaniem lubelskiego profesora – nie mogłoby ani istnieć w przeszłości, ani współcześnie. Nie miałoby ono też przyszłości.

Program Kongresu został podzielony na trzy części. W pierwszej z nich, zatytułowanej „Wczoraj”, chrześcijaństwo zostało ukazane jako religia objawiona i zbawcza, wywodząca się od osoby Jezusa Chrystusa. Ks. Karel Skalický, profesor teologii fundamentalnej Uniwersytetu w Czeskich Budziejowicach, w referacie „Fundacyjne wydarzenia

² Jan Paweł II, *Novo millennio ineunte*, nr 1, List apostołski do Biskupów, Duchowieństwa i Wiernych na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 22(2001) nr 2(230), s. 4.

nia chrześcijaństwa: ukrzyżowanie i zmartwychwstanie Jezusa z Nazaretu” podkreślił, że Paschalne Misterium Jezusa Chrystusa jest najważniejszym i centralnym, jednym i wewnętrznie nierozdzielny wydarzeniem fundacyjnym chrześcijaństwa. Na zakończenie referatu prelegent przywołał słowa swojego mistrza, profesora Vladimíra Boublíka: „Mądrość Krzyża nie jest szaleństwem, ponieważ znajduje swe wypełnienie w Mądrości Zmartwychwstania. Trwoga, smutek i ból dni Pasji są konieczne; Mądrość Krzyża jest obowiązkiem dla tego, komu nie umyka żaden człowiek, który chce zrealizować swe odwieczne przeznaczenie. Jednak tajemnica paschalna nie kończy się trwożliwym okrzykiem Chrystusa na krzyżu, lecz radością Exsultetu. Każdy człowiek, który poszukuje Chrystusa w grobie śmierci, zasługuje na trochę ironicznego pytanie anioła: «Czemuż szukacie żyjącego wśród umarłych. Nie ma Go tu, zmartwychwstał!»”³.

Próbie refleksji nad tożsamością chrześcijaństwa podjął w wykładzie „Wiarygodna tożsamość chrześcijaństwa w dziejach. Refleksja teologiczno-fundamentalna” dr Kurt Appel z Instytutu Teologii Fundamentalnej Uniwersytetu Wiedeńskiego. Jego zdaniem nowa refleksja na temat początków chrześcijaństwa, czyli śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, jest niezbędna, by wobec wyzwań współ-

czesnych czasów chrześcijaństwo mogło na nowo odkryć i ugruntować swoją tożsamość. Winno ono w sposób właściwy dla każdego kontekstu historycznego głosić obiecaną przez Boga wizję świata, z której ram „nikt i nic nie wypada”, w której może królować Bóg. Chrześcijaństwo ma wciąż na nowo wyrażać tę prawdę za pomocą słów i praktykować ją w życiu.

Bardzo interesująca dla uczestników Kongresu była refleksja dziennikarza i publicysty Macieja Iłowieckiego zatytułowana „Obraz chrześcijaństwa w mediach. Refleksje dziennikarza”. Prelegent zwrócił uwagę na fakt fałszowania rzeczywistości chrześcijańskiej, przede wszystkim przez media opiniotwórcze. Cechą współczesnej kultury są zamazywanie i zatracanie granic między dobrem i złem oraz brak odpowiedzialności. Chrześcijanie zatracili tożsamość swojej wiary, a w lekceważeniu i niezrozumieniu istoty przesłania chrześcijaństwa utwierdzają ich właśnie media. Media mogą zatem stanowić zagrożenie dla chrześcijaństwa; są dla Kościoła wyzwaniem, ale też wciąż zbyt mało wykorzystywaną szansą.

Chociaż na przestrzeni historii chrześcijaństwo musiało niejednokrotnie stawiać czoła różnym zagrożeniom i sprostać często niezwykle trudnym wyzwaniom, to jego mocne zakorzenienie w historii i w kulturze świadczy o jego wiarygodności. Problematykę jedności historii i wiary podjął włoski biskup i profesor Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie Rino Fisichella. Niestety, z powodu obowiązków w diecezji nie mógł osobiście wziąć udziału w Kongresie, przesłał jedynie swój referat.

Z powodu sytuacji panującej po atakach terrorystycznych w Stanach Zjed-

³ Cyt. za: Ks. K. Skalik, *Fundacyjne wydarzenie chrześcijaństwa: ukrzyżowanie i zmartwychwstanie Jezusa z Nazaretu*, w: *Chrześcijaństwo jutra. Materiały II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej, Lublin 18-21 września 2001*, red. ks. M. Rusecki, ks. K. Kaucha, ks. Z. Krzyszowski, I. S. Ledwoń OFM, ks. J. Mastej, Lublin 2001, s. 49.

noczonych na Kongres nie przybył kard. Avery Dulles SI, profesor teologii fundamentalnej w Uniwersytecie Fordham w Nowym Yorku. Z referatem Księdza Kardynała, zatytułowanym „Wkład chrześcijaństwa w kulturę: perspektywa amerykańska”, zapoznała uczestników Kongresu prof. Monika Hellwig. Refleksja kard. A. Dullesa nad kulturotwórczą rolą chrześcijaństwa dokonana została w oparciu o doświadczenia Kościoła amerykańskiego oraz osobiste doświadczenie roli różnych dziedzin kultury chrześcijańskiej w odkrywaniu wiary. Kardynał zaprezentował ożywcze działanie katolicyzmu na scenie kultury amerykańskiej, ale także wskazał na jego słabe punkty.

W części drugiej Kongresu – zatytułowanej „Dziś” – prelegenci podjęli próbę zdiagnozowania rzeczywistości chrześcijaństwa w świecie współczesnym. 19 września kongresowe obrady rozpoczął ks. Johannes A. van der Ven, profesor teologii pastoralnej Katolickiego Uniwersytetu w Nijmegen. Swojemu wystąpieniu, które zatytułował „Współczesne kontestacje chrześcijaństwa. Sekularyzacja czy desekularyzacja?”, nadał charakter swoistej diagnozy rzeczywistości końca ubiegłego wieku i początku wieku obecnego. Współczesne chrześcijaństwo winno odważnie stawić czoła istniejącemu obecnie procesowi sekularyzacji – zaznaczył holenderski profesor.

„Psychospołeczne i polityczne uwarunkowania chrześcijaństwa dziś” to tytuł prelekcji profesora Uniwersytetu Monachijskiego ks. Petera Neunera. Tytułowe uwarunkowania w dużym stopniu rzutują na obraz chrześcijaństwa w świecie i warunkują przychylne lub negatywne nastawienie do Kościoła.

W społeczeństwie szukającym przeżyć religia nabiera znaczenia tylko wtedy, gdy przynosi jakieś korzyści: dostarcza emocji, jest źródłem radości, pociesza i uzdrawia – mówił niemiecki teolog. Jego zdaniem świat nie jest mniej religijny niż dawniej, ale Kościół nie zaspokaja, w podobnym stopniu jak dawniej, ludzkich tęsknot religijnych.

W wystąpieniu zatytułowanym „Od beznadziejności do nadziei” prof. Monika Hellwig, teolog z Uniwersytetu Georgetown (USA), podkreśliła, że chrześcijaństwo ma w sobie siły nadprzyrodzone, dzięki którym może sprostać wszystkim wyzwaniom, jakie stawia przed nim współczesność i przyszłość. Pomimo istniejącego procesu sekularyzacji, nadal jesteśmy świadkami rozkwitu nowego życia i nadziei w Kościele. W czasach pesymizmu i relatywizmu Kościół wyprowadza człowieka z beznadziejności i ukazuje mu drogę życia w Jezusie Chrystusie.

Sesję popołudniową w drugim dniu obrad rozpoczął profesor Wydziału Teologii Uniwersytetu w Innsbrucku Karl Neufeld, który podjął się próby odpowiedzi na pytanie: „Czy chrześcijaństwo zawłaszczyło imię Boga i zbawienie?”. Kierując się odpowiedzialnością za człowieka i świat, chrześcijaństwo powinno zrezygnować z tego wszystkiego, co sprawia wrażenie, jakoby chciało ono przypisać Boga i możliwość zbawienia jednej tylko religii – postulował austriacki teolog. Jego zdaniem nieodzowny jest natomiast wysiłek mówienia o wierze. Postawa ta jednak nie powinna mieć nic wspólnego z pragnieniem posiadania monopolu religijnego czy też władzy.

Niemiecki teolog ks. prof. Hans Waldenfels w referacie „Naśladować Je-

zusa. Samoświadomość Kościoła” skupił się na problemie samoświadomości Kościoła doby obecnej. Twórca tak zwanej kontekstualnej teologii fundamentalnej podkreślił, że Kościół musi się skoncentrować na tym, dzięki czemu istnieje. Najważniejszą misją Kościoła jest niezmiennie dawanie świadectwa o Bogu żywym. Swoje wystąpienie Waldenfels zakończył stwierdzeniem: „Więź z żywym Bogiem w Kościele nie zostanie zerwana, choćby Kościół wymarł tam, gdzie zamiera wiara w człowieku, jednak jako zwołany przez Boga lud i jako żywe Ciało Chrystusa, Kościół tak długo nie przestanie istnieć, jak długo nie wygaśnie w nim Duch”⁴.

Rozwijająca się w pluralistycznym kontekście kulturowym teologia fundamentalna posługuje się argumentacją tradycyjną, poszukując również nowych modeli uzasadnień wiarygodności chrześcijaństwa. Lubelski profesor ks. Marian Rusecki w swoim referacie „Modele uzasadnień wiarygodności chrześcijaństwa” przybliżył słuchaczom metodologiczne problemy związane z uzasadnianiem teologicznofundamentalnym, a następnie omówił trzy modele uzasadniania wiarygodności Objawienia: personalistyczny, semejotyczny i historiozbawczy.

Na temat „Kościół jako ostatni etap historii zbawienia” mówił na lubelskim Kongresie ks. Salvador Pié-Ninot, profesor Fakultetu Teologicznego Katalonii oraz Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Hiszpański profesor w słowach pełnych miłości do Kościoła podkreślił, że Kościół będzie sku-

tecznie pełnił swoją misję zbawczą aż do końca dziejów. Oczekując powtórnego przyjścia Pana, Kościół Chrystusowy winien się oczyszczać i doskonalić. Jego zdaniem Kościół staje się bardziej wiarygodny, kiedy daje świadectwo życia swoich członków.

W części trzeciej Kongresu – zatytułowanej „Jutro” – podjęto refleksję nad problemami, przed którymi staje chrześcijaństwo na progu trzeciego tysiąclecia. W dyskusjach i wystąpieniach nie chodziło o prostą futurologię, ale o próbę odpowiedzi na pytanie, dlaczego chrześcijaństwo może, a także powinno, sprostać wyzwaniom nowych czasów.

Chrześcijaństwo buduje nowy humanizm, który opiera się na przekonaniu, że Chrystus jest pełnym objawieniem bytu ludzkiego i jego powołania. Referat „Jutro ludzkości – ludzkość jutra. Nowy humanizm chrześcijański” wygłosił profesor teologii dogmatycznej Papieskiego Wydziału Teologicznego Włoch Południowych ks. Bruno Forte. Przeprowadził on wnikliwą krytykę Hegłowskiej ideologii nowoczesności oraz antropologii nihilizmu J.-P. Sartre’a. Pokazał, że humanizm chrześcijański objawiony w Chrystusie ma charakter uniwersalny, w nowym tysiącleciu zaś Kościół musi stanowić jeszcze silniejszą wspólnotę Ewangelii, wspólnotę poświadczoną życiem.

Człowiek współczesny staje w obliczu relatywizacji prawdy. Chrześcijaństwo posiada Prawdę, która wyzwala człowieka z wszelkiego rodzaju zniewoleń. Na nią zawsze będzie zapotrzebowanie, zwłaszcza w obliczu światopoglądów relatywistycznych. Orędziem chrześcijaństwa na nowe tysiąclecie jest wyzwalamąca Prawda – Jezus Chrystus. O szansach orędzia chrześcijańskiego

⁴ H. Waldenfels, *Naśladowanie Chrystusa. Samoświadomość Kościoła*, w: *Chrześcijaństwo jutra...*, s. 353.

w XXI wieku mówił w referacie „Wyzwalająca prawda. Orędzie chrześcijaństwa na nowe stulecie” profesor Uniwersytetu w Regensburgu ks. Wolfgang Beinert.

Mówiąc o modelach chrześcijaństwa w trzecim tysiącleciu, prof. Walbert Bühlmann OFMCap ze Szwajcarii stwierdził: „żyjemy w nadzwyczajnie wielkich czasach Kościoła i mówimy zbyt wiele na temat kryzysów w Kościele, a zbyt mało o jego szansach!”⁵. Szwajcarski teolog uważa, że trzecie tysiąclecie chrześcijaństwa będzie pod wieloma względami radykalnie odmienne od poprzedniego, mimo że nadal realizowane i rozwijane będą główne założenia Soboru Watykańskiego II. Niezmiennie ważnym zadaniem Kościoła będzie jednak wychowanie wiernych do prawidłowego korzystania z wolności sumienia.

Do tematu mediów jako zagrożenia i szansy dla Kościoła nawiązał redaktor naczelny „Tygodnika Powszechnego” Adam Boniecki MIC w referacie „Cywilizacja medialna jutra. Szanse i zagrożenia dla chrześcijaństwa”. Prelegent podkreślił, że los chrześcijaństwa w cywilizacji medialnej jutra nie będzie zależał od kościelnych czy też niekościelnych mediów, ale od sposobu bycia Kościołem. Mówił on: „Media są tylko środkiem służącym przekazywaniu treści. Są areopagiem, miejscem konfrontacji, w której możliwe są porażki [...] Treścią chrześcijańskiego przesłania jest miłość”⁶. Kończąc swój wykład, ks. A. Boniecki podkreślił, że bez nowoczesnych

mediów Kościół przetrwa, bez miłości – zginie.

Zastanawiając się nad chrześcijaństwem przyszłości, należy zapytać: co w Kościele powinno mieć pierwszeństwo – właściwe nauczanie czy właściwe działanie? Na tak postawione pytanie odpowiadał w swoim wystąpieniu „Prymat ortodoksji czy ortopraksji?” ks. prof. Elmar Klinger z Uniwersytetu w Würzburgu.

Ewangelia ma charakter uniwersalny (transkulturowy), ponieważ jest słowem zbawienia skierowanym do wszystkich ludzi. Może być jednak usłyszana wyłącznie za pośrednictwem określonej kultury. Francuski teolog, profesor Claude Geffré OP, w przesłanym na Kongres referacie „Chrześcijaństwo wobec wielości kultur” ukazał wyzwania, jakie stawia przed chrześcijaństwem obecny pluralizm kultur i religii. Postulował, by chrześcijaństwo w jeszcze większym stopniu niż dotychczas dostrzegało w różnych kulturach i religiach wartości zbawcze.

Obraz Jezusa Chrystusa i chrześcijaństwa w religiach niechrześcijańskich ukazali w swoich referatach: prof. Henryk Zimoń SVD z KUL-u („Obraz Jezusa Chrystusa w afrykańskiej tradycji religijnej”), ks. prof. Waldemar Chrostowski z Uniwersytetu Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie („Jezus Chrystus w ocenie Żydów i judaizmu”), profesor Peter Antes z Hanoweru („Jezus Chrystus w ocenie islamu”).

Próbie ukazania relacji między chrześcijaństwem a religiami świata we współczesnej perspektywie teologicznej

⁵ W. B ü h l m a n n OFMCap, *Modele chrześcijaństwa w trzecim tysiącleciu*, w: *Chrześcijaństwo jutra...*, s. 551.

⁶ A. B o n i e c k i MIC, *Cywilizacja medialna jutra. Szanse i zagrożenia dla chrześcijaństwa*, w: *Chrześcijaństwo jutra...*, s. 561.

podjął w referacie „Jedność i pluralizm: chrześcijaństwo a religie” światowej sławy teolog religii – Jacques Dupuis SI, emerytowany profesor Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Prelegent podkreślił, że uznając pełnię Objawienia w Jezusie Chrystusie, w religiach pozachrześcijańskich dostrzec można autentyczne drogi prowadzące człowieka do zbawienia.

Krytyka nadmiernie rozbudowanego instytucjonalizmu stawia przed nami pytania, czy chrześcijaństwo jutra będzie akcentowało autorytet Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, czy też wartości chrześcijańskie, niezbędne w życiu ludzkim. Rektor KUL-u ks. prof. Andrzej Szostek w wykładzie „Autorytet czy wartości?” ukazał relacje między autorytetem i wartościami w Kościele. Jego zdaniem pierwszeństwo należy się autorytetowi Kościoła, bowiem to on określa wartości oraz ich hierarchię.

Chrystus jest sensem dziejów i ostatecznie Najwyższym i Jedynym Sensem, bowiem w Nim człowiek, świat i historia znajdują swoje ostateczne wypełnienie i swój ostateczny sens. Te urzekające, misteryjne, wyjątkowo trudne treści przekazał polski teolog z KUL, ks. prof. Czesław S. Bartnik, dokonując tym samym zwieńczenia czterodniowych rozważań kongresowych.

Centralnym wydarzeniem każdego dnia Kongresu była wspólna Eucharystia sprawowana w kościele akademickim KUL-u. W drugim dniu Mszy świętej przewodniczył Prymas Polski. W przesłaniu skierowanym do uczestników Kongresu kard. J. Glemp mówił o tym, że zwrot myśli ku przyszłości oznacza pragnienie poszukiwania. Obowiązkiem Kościoła jest analizowanie wydarzeń i zmian zachodzących w świe-

cie, Kościół powinien bowiem wskazać współczesnym chrześcijanom dalszą drogę. Po okresie Wielkiego Jubileuszu ponownie pojawia się wielkie wyzwanie, a pomocy, by stawić mu czoła, szukać trzeba w chrześcijańskiej nadziei. Kontemplacja oblicza Jezusa Chrystusa – to klucz do przyszłości, podkreślił Prymas Polski.

Oprócz debat o charakterze naukowym, integralnym elementem Kongresu było spotkanie teologów z całego świata, które zaowocowało nawiązaniem wielu nowych kontaktów i umocnieniem już istniejących przyjaźni. W osiągnięciu tego celu pomogły liczne nieformalne spotkania i wycieczki.

Kongres zakończył się odczytaniem telegramu, który w imieniu uczestników skierowali do Ojca Świętego organizatorzy: „Dziękujemy za ukazanie, w duchu pasterskiej troski o Kościół i świat współczesny, istotnego znaczenia teologii fundamentalnej przede wszystkim u progu nadchodzących czasów, które wydają się nader trudne i skomplikowane. Wskazałeś, Ojcze Święty, że teologia fundamentalna ma ukazywać wiarygodną tożsamość chrześcijaństwa w dziejach oraz bronić jej w kontekście wyzwań pluralizmu kultur i religii oraz różnorodnych ideologii. Twoje słowa wyznaczają naszą motywację do dalszej intensywnej pracy nad wiarygodnością chrześcijaństwa. Zapewniamy, że ukazane przez Ciebie zadania teologii fundamentalnej i wyrażone oczekiwania będziemy starali się spełnić, gdyż do tego czujemy się powołani”.

Uczestnicy Kongresu wysoko ocenili jego stronę organizacyjną oraz merytoryczną. Niewątpliwą zasługą organizatorów było to, że uczestnicy Kongresu jeszcze przed jego rozpoczęciem dyspo-

nowali tekstami wystąpień w wersji dwujęzycznej⁷.

Obradujący w Lublinie teologowie fundamentalni postanowili kontynuować swoje spotkania podczas kolejnych

kongresów. Uczestnicy II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej „Chrześcijaństwo jutra” wyjeżdżali z Lublina z nadzieją na nowe spotkanie, które pomoże jeszcze bardziej pogłębić refleksję na temat wiarygodnej tożsamości chrześcijaństwa.

---

⁷ Zob. *Chrześcijaństwo jutra...*